

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระบอบหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

1. บทบาทและความเคลื่อนไหวของรัฐหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สงครามโลกครั้งที่ 2 คร่าชีวิตมนุษย์มากกว่า 50 ล้านคน รวมทั้งค่าเสียหาย ถ้าคิดเป็นจำนวนเงินแล้วมีมูลค่าหลายพันล้านดอลลาร์ สงครามนี้ได้สิ้นสุดลงด้วยการทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ หลังจากทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ หลังจากทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ หลังจากทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ หลังจากทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ หลังจากทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ

ในปี ค.ศ.1960 มีประเทศเข้ามาเป็นสมาชิกของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกหลายประเทศ ซึ่งประมาณเก้าสิบเปอร์เซ็นต์เป็นประเทศมาจากแอฟริกา ถึงแม้ว่าประเทศมหาอำนาจทั้งสองคือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างฝ่ายต่างกล่าวหาซึ่งกันและกันว่ามีจุดมุ่งหมายที่จะครองโลก แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่าข้อกล่าวหาดังกล่าวเป็นเรื่องเพื่อฝันมากกว่าจะเป็นเรื่องจริง เพราะเป็นการยากที่รัฐเพียงรัฐเดียวสามารถที่จะควบคุมดินแดนรัฐหมดได้ทั้งโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนที่มีการกระทำต่อต้านการยึดครองในแบบสงครามกองโจร ซึ่งทำให้สูญเสียชีวิตมนุษย์และค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในการปราบปราม สงครามอินโดจีนระหว่างฝรั่งเศสกับชาวเวียดนามที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ ซึ่งผลสุดท้ายฝรั่งเศสก็ต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด จึงเห็นได้ว่าการที่รัฐเพียงรัฐเดียวจะเป็นผู้ครองโลกนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก ซึ่งถ้าศึกษาประวัติศาสตร์ดูแล้วจะพบว่า มีความพยายามของผู้นำของรัฐในเรื่องดังกล่าว แต่ก็ไม่มีใครประสบความสำเร็จในการครองโลกแม้แต่คนเดียว เช่น นโปเลียน ฮิตเลอร์ เป็นต้น ดังนั้นความกลัวที่ว่าความคิดที่จะครองโลกของรัฐมหาอำนาจบางรัฐจะ

เป็นภัยอันตรายต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงไม่มีอีกต่อไป ในปัจจุบันมีแต่ความกลัวไปว่ารัฐมหาอำนาจบางรัฐอาจสร้างอิทธิพลและอำนาจของตนในส่วนภูมิภาคขึ้นมาโดยตนเป็นผู้ควบคุม ปกครองแต่ผู้เดียว เช่น มีความหวาดกลัวไปว่า จีนแดงหรือรัฐบางรัฐอาจเข้ายึดครองดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ทั้งหมด ด้วยความหวาดกลัวดังกล่าวจึงได้มีการร่วมมือป้องกันตนเองในส่วนภูมิภาคโดยจัดตั้งองค์การป้องกันระหว่างประเทศขึ้น เช่น องค์การซีโต้ องค์การนาโต้ องค์การเซนโต้ เป็นต้น ถึงแม้จะมีการร่วมมือระหว่างรัฐในเรื่องดังกล่าว รัฐเล็ก ๆ บางรัฐในภูมิภาคเดียวกันซึ่งมีผลประโยชน์ขัดแย้งกันมักจะต่อสู้กันอยู่บ่อย ๆ เพื่อแย่งผลประโยชน์หรือปกป้องผลประโยชน์ของตน เช่น การต่อสู้ระหว่างอินเดียกับปากีสถาน และ อิสรากับอาหรับ ซึ่งได้เกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง อย่างไรก็ตาม สงครามและการต่อสู้ดังกล่าวเป็นไปในลักษณะที่จำกัดไม่ใหญ่โตและรุนแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ ป้องกันไม่ให้คู่กรณีพิพาททำสงครามเกินขอบเขต เช่น ปฏิเสธที่จะให้การสนับสนุนหรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น แต่เมื่อใดมีประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต สนับสนุนฝ่ายของตนแต่ละฝ่ายแล้ว การต่อสู้ระหว่างรัฐดังกล่าวอาจลุกลามใหญ่โตกลายเป็นสงครามโลกไปก็ได้ บางครั้งสงครามหรือการต่อสู้ใด ๆ ในส่วนภูมิภาคทำให้ประเทศมหาอำนาจต้องตัดสินใจเข้ามาเกี่ยวข้องกับเพื่อรักษาฐานะเดิมของรัฐบางรัฐ และเพื่อรักษาดุลยภาพในภูมิภาคนั้นไม่ให้สูญไป เช่น การตัดสินใจของสหรัฐอเมริกาในการใช้กำลังแทรกแซง เพื่อรักษาสถานภาพเดิมของเกาหลีในปี ค.ศ.1950 เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ประเทศมหาอำนาจชั้นนำของโลกบ่อยครั้งเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการงานของส่วนภูมิภาคก่อนหน้าที่จะมีสงครามเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งและพัฒนาองค์การที่เกี่ยวกับความมั่นคงและปลอดภัยระหว่างประเทศในส่วนภูมิภาค เช่น สหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งองค์การนาโต้ องค์การ ส.ป.อ. องค์การสหรัฐอเมริกา องค์การเซนโต้ เป็นต้น ส่วนทางด้านสหภาพโซเวียตก็มีส่วนร่วมในการจัดตั้ง Warsaw Pact ในกรณีที่มีสงครามหรือการต่อสู้ระหว่างรัฐในส่วนภูมิภาคประเทศมหาอำนาจบางครั้งก็ให้ความช่วยเหลือทางด้านทหารแก่ทั้งสองฝ่าย (เช่น การสู้รบระหว่างอินเดียและปากีสถาน) บางครั้งก็ให้ความช่วยเหลือแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น (เช่น สงครามระหว่างอาหรับกับอิสราเอล ซึ่งสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่อิสราเอล ส่วนอาหรับ

ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต) การที่ประเทศมหาอำนาจทั้งสองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวก็เพื่อรักษาดุลแห่งอำนาจในส่วนภูมิภาค โดยป้องกันมิให้รัฐใดครองความเป็นใหญ่แต่ผู้เดียวในภูมิภาคนั้น ๆ นอกจากสงครามและการต่อสู้ระหว่างรัฐแล้ว ประเทศมหาอำนาจยังเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง และสงครามภายในรัฐที่อยู่ในส่วนภูมิภาคอีกด้วย ตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงโดยใช้เทคนิคทางการทูตในสงครามกลางเมืองระหว่างพวกกรีกกับพวกตุรกีซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในเกาะไซปรัสในตอนต้นปี ค.ศ.1960 และใน ค.ศ.1965 สหรัฐอเมริกาได้เข้าแทรกแซงโดยใช้กำลังทหารเข้าช่วยยับยั้งมิให้ฝ่ายซ้ายในสาธารณรัฐโดมินิกันก่อกบฏขึ้น สำหรับสหภาพโซเวียตนั้นก็ได้เข้าแทรกแซงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฮังการี และเชคโกสโลวาเกียในปี ค.ศ.1965 และ 1968 ตามลำดับ โดยอ้างเหตุผลว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสงครามกลางเมืองที่เป็นอันตรายต่อรัฐ ซึ่งจีนปล่อยให้ดำเนินต่อไปรัฐอื่นอาจฉวยโอกาสเข้าแทรกแซงหาทางยึดครองฮังการี และเชคโกสโลวาเกียได้ในที่สุด พอจะกล่าวได้ว่าประเทศมหาอำนาจจะตัดสินใจใช้วิธีการแทรกแซงก็ต่อเมื่อตนมีส่วนได้ส่วนเสียเป็นพิเศษในการแทรกแซงนั้น และดูเหมือนประหนึ่งว่าทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตตกลงซึ่งกันและกันว่า ถ้าเสถียรภาพการเมืองภายในประเทศหนึ่งเกิดวุ่นวายคลอนแคลนเนื่องจากสงครามกลางเมืองหรือเหตุใดเหตุหนึ่งแล้ว ถ้าเป็นประเทศทางฝ่ายตะวันตกก็ให้สหรัฐเป็นผู้จัดการ ถ้าเป็นประเทศทางฝ่ายตะวันออกก็ให้ตกเป็นหน้าที่ของสหภาพโซเวียตเป็นผู้จัดการ

เรื่องยุ่งยากหรือเหตุการณ์อันไม่สงบเรียบร้อยที่เกิดขึ้นในประเทศส่วนภูมิภาคบ่อยครั้งเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการไม่ลงรอยและการขัดแย้งกันระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ตัวอย่างเช่น ประเทศมหาอำนาจทั้งสองร่วมมือกันอย่างดี ในเรื่องการใช้กำลังของสหประชาชาติระงับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศคองโก (Congo) ในปี ค.ศ.1960 ซึ่งการร่วมมือของประเทศมหาอำนาจทั้งสองดังกล่าวได้ดำเนินไปเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะสหภาพโซเวียตมีความรู้สึกว่า องค์การสหประชาชาติไม่ได้ใช้นโยบายเป็นกลางในการจัดการ กับปัญหาในประเทศคองโกแต่อย่างใด ด้วยความรู้สึกดังกล่าว สหภาพโซเวียตได้เปลี่ยนนโยบายหันมาสนับสนุนพวกทำการปฏิวัติในประเทศคองโก ในเวลาต่อมา อาจกล่าวได้ว่าสหภาพโซเวียตชอบสนับสนุนพวกปฏิวัติที่มีความคิดที่จะล้มล้างรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแตกต่างจากสหรัฐอเมริกาซึ่งมักชอบป้องกันสถานะเดิมภายในของรัฐมิให้ถูกทำลายโดยเหตุการณ์วุ่นวายภายในรัฐ ตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือกรีกและตุรกีในราวปี ค.ศ.1949 และ 1950 ก็เพื่อจะช่วยมิให้เสถียร

ภาพทางการเมืองภายในประเทศทั้งสองถูกทำลายโดยน้ำมือของพวกกลุ่มทางการเมือง ซึ่งได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต และการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในนามของรัฐบาลเวียดนามใต้ในเหตุการณ์อันรุนแรงที่เกิดขึ้นในเวียดนามในตอนต้นปี ค.ศ.1960 ก็เป็นตัวอย่งที่ดีในเรื่องนี้ การที่สหรัฐอเมริกาตัดสินใจเข้าแทรกแซง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคพื้นเอเชียเนื่องจากนโยบายดั้งเดิมของตนมีจุดมุ่งหมายในการที่จะรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคนั้น ๆ

ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตจะร่วมมือกันในการป้องกันไม่ให้รัฐใดเข้าไปยึดครองดินแดนในส่วนภูมิภาคแต่ผู้เดียวก็ตาม แต่ถ้ามีการขัดแย้งเกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับสหภาพโซเวียตหรือสหรัฐอเมริกา ประสิทธิภาพในการจัดการกับกรณีข้อขัดแย้งดังกล่าวของสหประชาชาติจะลดน้อยลงไป¹ เพราะประสิทธิภาพในการดำเนินงานเกี่ยวกับการรักษาสันติภาพของสหประชาชาตินั้นขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของประเทศมหาอำนาจทั้งสอง ฉะนั้นเมื่อมีข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับประเทศมหาอำนาจทั้งสองเกิดขึ้น สหประชาชาติมักจะไม่สามารถดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้นอกจากทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสอง ตัวอย่างเช่น วิกฤตการณ์คิวบา (Cuban Crisis) นั้น สหประชาชาติทำหน้าที่เป็นตัวกลางของการติดต่อระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตมากกว่าจะจัดการด้วยกำลังของตนเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความยืดหยุ่นในการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไม่ค่อยจะมีเหมือนกับในสมัยก่อน ๆ เพราะนโยบายต่างประเทศในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับคนเป็นจำนวนนับพัน ๆ และเงินเป็นจำนวนหลายล้านดอลลาร์ ดังนั้นถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายแล้ว ผู้ตัดสินใจที่จะเปลี่ยนนโยบายมักจะหนีไม่พ้นอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในนโยบาย และยังคงคำนึงถึงสภาวะทางเศรษฐกิจและทางทหารภายในประเทศ ก่อนที่จะตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศจึงเป็นเรื่องที่ยาก และยุ่งยากซับซ้อน ไม่มีความยืดหยุ่นมากเหมือนกับในสมัยโบราณ

ในขณะที่ประเทศมหาอำนาจทั้งสอง คือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ประสบความสำเร็จในการป้องกันมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือรัฐใดรัฐหนึ่งเข้ามาครอบครอง

¹ ดู Linds B Miller, *World Order and Local Disorder* (Princeton, N J Princeton University Press, 1967); Arthur L Burns and Nina Heathcote *Peace Keeping by U N Forces* (New York Frederick A Praeger, 1963)

ดินแดนในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกแต่ผู้เดียว ก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็มีไว้ในความครอบครองเป็นจำนวนมากพอที่จะทำลายล้างโลกได้ในชั่วพริบตา ซึ่งถ้าไม่มีการป้องกันที่ดีแล้ว ก็ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าระบบการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคงจะต้องถูกทำลายอย่างชนิดไม่มีวันที่จะฟื้นกลับคืนมาไม่วันใดก็วันหนึ่ง เพื่อที่จะเข้าถึงการเผชิญหน้ากันระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสองก็อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงสัมพันธภาพระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตและภาวะต่าง ๆ ที่ปรากฏในระบบการเมืองระหว่างประเทศ

2. สัมพันธภาพระหว่างประเทศมหาอำนาจ

ประเทศมหาอำนาจที่จะนำมาพิจารณาในที่นี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งต่างฝ่ายต่างเป็นคู่แข่งตัวสำคัญในสงครามเย็น สัมพันธภาพระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสองได้กล่าวมาบ้างแล้วในตอนต้น และลำดับต่อไปนี้จะกล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ในสัมพันธภาพของประเทศทั้งสอง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุนำไปสู่การเผชิญหน้าทางทหารระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสอง หลังจากที่จีนแดงถูกยอมรับมาเป็นสมาชิกในสหประชาชาติแล้ว จีนแดงในฐานะที่เป็นผู้อาวุธปรมาณูอยู่ในความครอบครองก็กลายเป็นประเทศมหาอำนาจขึ้นมาทันที ดังนั้นการเผชิญหน้าทางทหารไม่ว่าสหรัฐกับจีนแดงหรือจีนแดงกับสหภาพโซเวียตอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต อย่างไรก็ตาม สงครามนิวเคลียร์ระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสามนี้ยากที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะต่างก็มีความกลัวในความร้ายแรงของสงครามดังกล่าว และก็ไม่แน่ใจว่าตนจะชนะสงครามหรือไม่ ถ้าหากสงครามนิวเคลียร์จะเกิดขึ้น ก็ไม่ใช่เกิดจากความตั้งใจแต่เกิดจากอุบัติเหตุ หรือจากการตัดสินใจของผู้นำประเทศมหาอำนาจซึ่งไม่คำนึงถึงการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงที่ประเทศของตนอาจได้รับจากการโต้ตอบด้วยอาวุธนิวเคลียร์จากฝ่ายตรงกันข้าม² โดยปกติแล้วประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ต่างก็มีความสามารถในการโจมตีโต้ตอบด้วยอาวุธนิวเคลียร์ที่ใกล้เคียงกัน³ ดังนั้นทุกวันนี้ต่างฝ่ายต่างพยายามที่

² ดูการวิเคราะห์ในเรื่องนี้ใน J. David Singers, *Deterrence, Arms Control and Disarmament* (Columbus, Ohio : Ohio State University Press, 1962), pp. 89-109.

³ ดูการเปรียบเทียบความสามารถทางด้านอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตใน Herman Kahn, *On Thermonuclear War* (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1961), pp. 453-523 ; Glenn H. Snyder, *Deterrence and Defense* (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1961).

จะปรับปรุงความสามารถของตนในการโจมตีได้ตอบให้เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น มีการปรับปรุงจรวดข้ามทวีปติดหัวรบปรมาณูให้รัศมีทำการไกล (Intercontinental Ballistic Missile) หรือที่เรียกว่า ICBM และการปรับปรุงระบบต่อต้านจรวด (Antiballistic Missile System) เป็นต้น ถึงแม้ว่า “ระบบป้องกันตัวเอง” (Self-Defense System) ของรัฐยังไม่อาจจะเรียกได้ว่ามีประสิทธิภาพที่สมบูรณ์ก็ตาม แต่ผู้นำของประเทศมหาอำนาจทั้งสองต่างก็เชื่อมั่นว่าตนมีระบบป้องกันตนเองที่ดีที่สุด ซึ่งไม่มีใครสามารถทำลายได้ ประวัติศาสตร์ได้ให้บทเรียนแก่ผู้นำของรัฐที่ประเมินความสามารถและกำลังของตนอย่างผิด ๆ ไว้หลายครั้งด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ตนมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐอื่น เช่น ผู้นำของเยอรมนี ได้ประเมินกำลังทางทหารของตนไว้สูงเกินไปในขณะที่มีปฏิภิกิริยาไม่เป็นมิตรอย่างมากต่อประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและรัสเซีย อาจกล่าวได้ว่าการตัดสินใจหรือการกระทำที่ผิดพลาดอาจเกิดขึ้นได้ถ้าผู้นำของรัฐคิดและเข้าใจผิดว่าประเทศของตนแข็งแกร่งมีแสนยานุภาพจนไม่อาจมีใคร หรือแม้ประเทศที่ตนโกรธเคืองสามารถเอาชนะได้ ในสถานะเช่นนี้ ผู้นำของรัฐอาจประกาศทำสงครามกับรัฐที่ตนเกลียดชัง เช่น ฮิตเลอร์ ได้กระทำมาแล้วในสงครามโลกครั้งที่ 2⁴ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังไม่ปรากฏเลยสักครั้งเดียวที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตทำสงครามต่อกัน ประเทศมหาอำนาจทั้งสองยังคงสามารถหลีกเลี่ยงในการทำสงครามต่อกันโดยตรงอยู่ตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ในอดีตประเทศมหาอำนาจทั้งสองดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยความระมัดระวังที่จะไม่ให้เกิดการขัดแย้งหรือกระทบกระทั่งต่อกัน ซึ่งการดำเนินนโยบายด้วยความระมัดระวังดังกล่าว ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ เช่น ทำให้ความตึงเครียดระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสองซึ่งอาจนำไปสู่สงครามนิวเคลียร์ลดน้อยลงไป⁵ นับตั้งแต่ที่มีการเผชิญหน้ากันในวิกฤตการณ์คิวบาเมื่อปี ค.ศ.1962 เป็นต้นมา ประเทศมหาอำนาจทั้งสองดูเหมือนจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่เผชิญหน้ากันอีกเลย ซึ่งบางคนให้เหตุผลว่าเป็นเพราะประเทศมหาอำนาจทั้งสองเห็นว่าการเผชิญหน้ากันโดยทางทหารนั้นเป็นการเสี่ยงต่อความพินาศมากกว่าจะได้ผลประโยชน์

ได้มีผู้หวาดเกรงไปว่า กรณีพิพาทหรือการต่อสู้ใด ๆ ในส่วนภูมิภาคอาจนำไป

⁴ ดูการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ใน Dina Zinnes, Robert C. North and Howard E Koch, Jr. “Capability, Threat and the Outbreak of War,” in James N. Rosenau, ed., *International Politics and Foreign Policy* (New York The Free Press, 1961), pp. 469-489.

⁵ ดู P. Peters, *Massive Retalitions : The Policy and Its Critics*. (Chicago : Henry Regnery, 1959) Maxwell D Taylor. *The Uncertain Trumpet* (New York : Harper & Brothers, 1960).

สู่สงครามอันใหญ่โตได้ ดังเช่น สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งมีสาเหตุมาจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในแหลมบอลข่านระหว่างรัฐเล็ก ๆ 2 รัฐ ที่มีชื่อว่า รัฐเซอร์เบีย และรัฐออสเตรีย ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ในสายตาของนักการเมืองส่วนมากเห็นว่ายากที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะเห็นได้ว่ามีสงครามเกิดขึ้นในภูมิภาคหลายครั้งแต่ไม่เคยลุกลามกลายเป็นสงครามโลกเลยแม้แต่ครั้งเดียว เช่น สงครามเกาหลี เป็นต้น⁶ ทั้งนี้เพราะประเทศมหาอำนาจทั้งสองรวมทั้งจีนคอมมิวนิสต์มักจะจำกัดขอบเขตของอาณาบริเวณที่ทำการต่อสู้กันไม่ให้กว้างขวางมากเกินไปจนกระทั่งกระทบกระเทือนถึงประเทศอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน นับได้ว่าประเทศมหาอำนาจดังกล่าวมีความสามารถในการจำกัดบริเวณการสู้รบให้อยู่ในวงแคบอย่างได้ผล ซึ่งความสำเร็จเช่นนี้นี้คงจะมีอยู่ต่อไปในอนาคตหรือไม่นั้น ยังคงเป็นปัญหาที่จะต้องคอยดูกันต่อไป

3. พฤติกรรมในระบบการเมืองระหว่างประเทศ

มีพฤติกรรมบางอย่างในระบบการเมืองระหว่างประเทศที่มหาอำนาจไม่สามารถควบคุมได้ และบ่อยครั้งเชื่อกันว่าอาจทำให้เกิดสงครามนิวเคลียร์ขึ้นได้ พฤติกรรมเช่นว่านั่นคือ การสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจ และการร่วมมือกันในทางที่เป็นอันตรายต่อสันติภาพของโลก

นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1970 เป็นต้นมา อาวุธนิวเคลียร์ได้แพร่หลายและเพิ่มขึ้นอย่างมากอย่างไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้เลย⁷ ระหว่างปี ค.ศ.1950 และ 1970 มีเพียงสองประเทศเท่านั้นที่มีอาวุธปรมาณู และระบบการยิงนิวเคลียร์ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าประเทศใด ๆ นั่นก็คือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต สำหรับอังกฤษและฝรั่งเศสนั้น ความสามารถในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ยังมีน้อยอยู่ซึ่งไม่อาจจะเทียบได้กับประเทศมหาอำนาจทั้งสอง จีนแดงถึงแม้ว่าจะผลิตอาวุธปรมาณู แต่ระบบการส่ง (Delivery Systems) ยังไม่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพที่ไม่ดีพอ อย่างไรก็ตาม เป็นที่คาดหมายกันว่าในราวปี ค.ศ.1977 หรือ 1978 จีนแดงจะมีจรวดติดอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งมีรัศมีทำลายประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สหภาพโซเวียต ญี่ปุ่น และอินเดียได้อย่างสบายและในเวลาเดียวกันก็อาจจะมีประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์เพิ่มขึ้นอีกหลายประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากในการควบคุมมากขึ้น

⁶ ดู Morton Halperin "The Limiting Process in the Korean War," *Political Science Quarterly*, 78 (1965), pp. 13-39.

⁷ ดู Richard N. Rosecrance, ed. *The Dispersion of Nuclear Weapons : Strategy and Politics* (New York : Columbia University Press, 1964).

นอกจากนี้แล้วโอกาสที่จะเกิดสงครามนิวเคลียร์โดยอุบัติเหตุก็จะมีมากขึ้นกว่าเดิม และก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ เพราะต่างก็มีความระแวงและไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ลักษณะของระบบการร่วมกันเป็นสัมพันธมิตร เป็นพฤติกรรมอันที่สองของรัฐที่ทำให้เกิดการแพร่หลายของอาวุธนิวเคลียร์หรือสงคราม ในระหว่างปี ค.ศ.1950 และ 1960 สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นหัวหน้าของกลุ่มประเทศฝ่ายตะวันตก และฝ่ายตะวันออกตามลำดับ และสมาชิกของแต่ละกลุ่มต่างก็เต็มใจที่จะให้ประเทศมหาอำนาจซึ่งเป็นหัวหน้าของกลุ่มตนเป็นผู้สร้างนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างกลุ่ม หลังจากปี ค.ศ.1960 การรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นและความสามัคคีภายในกลุ่มรัฐได้หมดไป ดังจะเห็นได้จากกรที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนแดง และสหรัฐอเมริกากับฝรั่งเศส นอกจากนี้รัฐสมาชิกภายในของแต่ละกลุ่มก็มีแนวโน้มเอียงในการดำเนินนโยบายของตนอย่างเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นกับใคร รัฐที่ถือแนวนโยบายเป็นกลางก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น และรัฐพวกนี้ไม่เข้าข้างหนึ่งข้างใด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มรัฐฝ่ายตะวันออก หรือกลุ่มรัฐฝ่ายตะวันตก เป็นที่เห็นได้ชัดว่าการร่วมกันเป็นกลุ่มสัมพันธมิตรของรัฐในสมัยปัจจุบันนี้มีการแตกแยกภายในซึ่งมีผลทำให้ความสามารถของกลุ่มในการขัดขวางการกระทำของศัตรูลดน้อยลงไป ถ้าพิจารณาปัญหาความสามัคคีภายในกลุ่มแล้วจะเห็นว่า มีเรื่องยุ่งยากมากเป็นพิเศษกว่าปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจหรือเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ

เนื่องจากการแพร่หลายของอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Proliferation) ก่อให้เกิดอันตรายหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจนำไปสู่สงครามได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ผู้นำของรัฐมหาอำนาจจึงได้พุ่งจุดสนใจในเรื่องการลดกำลังอาวุธและการควบคุมอาวุธ เพราะเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้โอกาสที่สงครามจะเกิดขึ้นลดน้อยลง^๘ เช่น สนธิสัญญาห้ามการทดลองอาวุธปรมาณู ทั้งในอวกาศและใต้ดิน ในปี ค.ศ.1963 ซึ่งจีนแดงและฝรั่งเศสไม่ได้ร่วมลงนามในครั้งนี้นี้ด้วย และสนธิสัญญาป้องกันการแพร่หลายของอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งมีหลายชาติลงนามและให้สัตยาบันในปี ค.ศ.1962 และมีผลใช้บังคับเมื่อต้นปี 1970 เป็นที่หวังว่าสนธิสัญญาดังกล่าวจะช่วยโลกให้รอดพ้นจากสงครามนิวเคลียร์ อันเป็นสงครามที่รุนแรงและนำความพินาศมาสู่มวลมนุษย

^๘ สำหรับเรื่องการลดกำลังอาวุธในโลกปัจจุบัน ดู John W. Spanier and Joseph L. Noguee, *The Politics of Disarmament* (New York : Frederick A. Praeger, 1962) ; Richard J. Barnett and Richard A. Falk, eds., *Security in Disarmament* (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1965) ; Charles A. Barker ed., *Problems of World Disarmament* (Boston : Houghton Mifflin, 1963).